

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.075 у Хмельницькому
університеті управління та права
імені Леоніда Юзькова

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидатки юридичних наук, професорки
Черняк Олени Юріївни на дисертацію
Олени Євгеніївни ТАНАСЮК на тему
«ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ
ВНАСЛІДОК РЯТУВАННЯ ЗДОРОВ'Я, ЖИТТЯ ТА МАЙНА
ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ»,
поданої на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. В умовах динамічних змін суспільних відносин та зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій, питання цивільно-правового регулювання відносин, що виникають внаслідок рятування життя, здоров'я та майна фізичних осіб, набуває особливого значення. Забезпечення ефективного механізму відновлення майнової сфери особи, яка зазнала шкоди в ході вчинення правомірних дій в інтересах третіх осіб, є необхідною умовою функціонування правової держави. Актуалізується потреба у комплексному аналізі нормативної конструкції зобов'язань, що виникають із завдання шкоди при рятуванні, з метою гарантування належного захисту майнових прав потерпілого (рятувальника) та справедливого розподілу ризиків між учасниками цивільних правовідносин.

У доктрині цивільного права проблематика зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування, потребує концептуального уточнення, зокрема в частині визначення їх правової природи та місця в системі недоговірних зобов'язань. Наявна теоретична невизначеність щодо співвідношення досліджуваного інституту із суміжними правовими конструкціями – крайньою необхідністю та діями в майновому інтересі іншої особи без її доручення – ускладнює кваліфікацію відповідних правовідносин. Наукового обґрунтування потребують критерії розмежування підстав виникнення зобов'язання, специфіка суб'єктного складу, а також межі цивільно-правової відповідальності бенефіціара (особи, яку рятували) та третіх осіб, винних у виникненні небезпеки.

Практична площина актуальності дослідження зумовлена наявністю колізій та прогалин у чинному законодавстві України, що негативно впливає на правозастосовну практику. Відсутність імперативних норм, які б чітко регламентували порядок доказування причинно-наслідкового зв'язку та механізм розрахунку розміру відшкодування у випадках заподіяння шкоди рятувальнику, призводить до порушення принципу повного відшкодування шкоди. Вказане демонструє актуальність та своєчасність проведеного О.Є. Танасюк дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій обумовлюється, перш за все, активною апробацією результатів дисертаційного дослідження у наукових публікаціях у фахових наукових виданнях України, в опублікованих тезах доповідей дисертантки на науково-практичних конференціях.

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, мають достатній ступінь обґрунтованості, про що свідчить опрацювання дисертанткою чисельної кількості наукових джерел, правових норм, що дало можливість дисертантці сформулювати власні наукові положення, висновки та рекомендації, що відзначаються достовірністю.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується науковими доказами, структурою роботи й обраною здобувачкою методикою дослідження. Висновки й пропозиції роботи отримано із застосуванням традиційних й апробованих цивільно-правовою наукою методів (порівняльний, формально-логічний, системно-функціональний, тощо). Структура роботи є логічною. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, які містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Характеризуючи проведене Оленою Євгенівною дослідження, необхідно відзначити важливість наукового внеску здобувачки в концепцію розуміння зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи (параграфи 1.1., 2.1., розділ 3).

Варто зазначити, що дослідження О.Є. Танасюк є детальним аналізом проблеми в сфері деліктних зобов'язань. Заслужують на увагу такі пропозиції та висновки автора:

1. Запропоновано авторське визначення поняття ЗВШРФО, як майнових ризикових правовідносин, що виникають внаслідок завдання шкоди особі, яка без відповідних повноважень рятувала від реальної загрози здоров'я, життя та майно іншої особи (рятувальник), що не є порушенням договірною зобов'язання, у силу яких держава чи власник (володілець) майна, яке рятувалося, зобов'язані її відшкодувати, а рятувальник має право на відшкодування завданої йому шкоди в повному обсязі, крім випадків, передбачених законом.

2. Обґрунтування відсутності у юридичної особи, у тому числі фізичної особи-підприємця, замовника, підприємницького товариства, кооперативу (рятувальника), права на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи.

3. Доречною є позиція здобувачки про встановлення двох випадків виникнення у рятувальника права на відшкодування моральної шкоди: 1) він зазнав каліцтва або іншого ушкодження здоров'я внаслідок рятування майна іншої особи; 2) йому завдано шкоди внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи.

4. Розроблені пропозиції щодо внесення змін до законодавства, що вказує на високий рівень наукового пошуку.

Заслуговують на підтримку і інші висновки та пропозиції сформульовані в дисертаційній роботі.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Наукові здобутки дисертантки підтверджуються та відображаються в її наукових публікаціях, кількість яких відповідає встановленим вимогам. Так, у фахових виданнях авторка опублікувала чотири наукових статті. Крім того, було опубліковано дві тези конференцій.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертацію, необхідно звернути увагу й на те, що у дисертаційному дослідженні мають місце суперечливі положення, які потребують пояснень.

1. У тексті дослідження авторкою використовуються поняття «рятування», «рятувальні дії», «дії з порятунку життя, здоров'я», «правомірні дії для усунення загрози життю, здоров'ю, майну інших фізичних осіб» переважно із синонімічним забарвленням, що, ймовірно, є виправданим із точки зору загальноприйнятості понять. Разом із тим, на наше переконання, для розуміння кола дій, що можуть бути визначеними як «рятування» і у зв'язку із якими можуть виникати відповідно недоговірні зобов'язання, що є предметом дослідження, важливо встановити зміст цього поняття та визначити чи рятування може відбуватись лише у формі активних дій. Крім того, важливо встановити умови, за яких такі дії будуть визнані правомірними для усунення загрози життю, здоров'ю, майну інших фізичних осіб.

2. У підрозділі 3.1. авторка визначає можливість визначення суб'єктами досліджуваних зобов'язань фізичних та юридичних осіб. На нашу думку, справедливим є твердження, що «у випадку, коли шкода заподіяна майну юридичної особи і фізичної особи, яка перебувала в трудових чи інших відносинах з юридичною особою, виникають два самостійні зобов'язання: одне зобов'язання за участю юридичної особи (кредитора); інше зобов'язання за участю фізичної особи (кредитора)». При цьому, як зазначає дисертантка, «для визнання фізичної особи в якості кредитора *не має значення* чи вона перебувала у трудових (службових) відносинах з юридичною особою та вчинення рятувальних дій під час виконання трудових (службових) відносин. Для виникнення такого зобов'язання обов'язковим є встановлення факту завдання шкоди життю, здоров'ю, майну фізичної особи, яка є стороною зобов'язання як рятувальник – кредитор». Погоджуючись із твердженням про встановлення факту заподіяння шкоди і неважливості перебування в трудових (службових) відносинах з юридичною особою, разом із тим виникає питання про ймовірне подвійне «навантаження» на майнові права боржника. У зв'язку із чим важливо окремо дослідити, на нашу думку, можливість обмеження розміру відшкодовуваної шкоди в таких випадках.

Однак, висловлені зауваження не є істотними і не знижують позитивної оцінки дисертаційного дослідження. В цілому, дисертація написана на належному науковому рівні, є самостійною завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності

комплексно вирішують наукову задачу вдосконалення цивільно-правового регулювання зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятуння здоров'я, життя та майна фізичної особи.

Загальний висновок.

1. Дисертація Олени Євгеніївни ТАНАСЮК на тему «Зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятуння здоров'я, життя та майна фізичної особи» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини адміністративного та цивільного права, правозастосовної практики.

2. Дисертація ТАНАСЮК О.Є. виконана і оформлена відповідно до вимог, передбачених Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), відповідає пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Здобувачка Олена Євгеніївна ТАНАСЮК заслуговує на присудження їй освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензентка:

**професорка кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова,
кандидатка юридичних наук,
професорка**

Олена ЧЕРНЯК